

MÀRIUS SAMPERE, LA VIVÈNCIA ESTREMIDA

La mirada de Sempere sobre el món

Escriure poesia té a veure amb el fet de preguntar i d'adonar-se que amb cada resposta les preguntes creixen i que, sense deixar de lluitar amb tu mateix, ja no és a tu a qui adreces les preguntes sinó al Déu que desconeixes o a la sang o a la pedra. Màrius Sempere ha escrit “La poesia és, doncs,/ preguntar a cada nom/ quin altre nom volia”.

La mà i la ment que escriuen reprenen el pensament, la intuïció, el gest que fa segles que ens uneixen a una imatge que ens convida al vertigen del que es resisteix a morir, que salva un vers i el torna etern, com ho són el desig i el pànic.

La poesia és un art contemporani, que ja no aspira només a la bellesa, sinó que, com la música i la pintura, crema amb la ferida oberta d'existir. No n'hi ha prou amb el joc de miralls de la forma ni amb la veu amorosa. Cerquem el buit i el tot, esquincem el teixit del que som, en fem bocins fins a trobar-hi les restes del món que s'ha exhaurit, el primer crit, ressons del llamp amb què la llum va encendre un dia la mirada.

No crec que tingui gaire sentit valorar la poesia catalana sense pensar en lectors d'altres paisatges i literatures. Tan sols algunes obres s'estenen, més enllà de l'espai i del temps en què sorgeixen, cap a altres ulls enllà del seu present i de la pròpia geografia per fer-se universals. Això succeeix amb la poesia de Màrius Sempere, una obra rebel, humaníssima i d'una metafísica que arrenca de la materia concreta, de les experiències immediates, que ens interpel·la i ens impressiona. No ens permet la indiferència i ens sacseja sense concessions ni arrogàncies.

Pocs autors catalans des de l'edat mitjana fins avui han aconseguit escriure una poesia tan personal, tan puixant i capaç de commoure'ns, de colpir-nos com Màrius Sampere, aquest dimoni bo (com els del seu inquietant poema **Koan**), vitenc i mordaç, que sap riure's, lúcid com és, d'ell mateix, amb una somriure còmplice i sarcàstic, alhora ingenu i descregut.

Escrita des de la carn i la sang, la poesia de Sampere reflecteix una apassionada i crítica interrogació sobre el sentit de la condició humana, sobre aquest Déu estrany, cruel o maldestre que Sampere veu a l'origen d'aquest món i que troba expressat en la matèria nua, primera, de vegades brutal. Un Déu que a cops ens recorda el de Job. La poesia de Sampere no es reconeix en l'harmonia ni en el lirisme fàcil i idíl·lic ni en un ordre artificial i mesurat que dibuixa aparences confortables, sinó que cerca l'emoció en la vida brollant descordada, caòtica, autèntica. Recordem-ne aquests versos, esplèndids: “No venim pas al món: en ressorgim,/ sortim d'un brollador/ sulfurós entre moises,/ o d'un matoll gebrat, o de les urpes/ de l'àguila reial, o bé d'un núvol/ rasant i abstret, depèn/ de tantes coses!!! Pel que fa a l'ànima,/ no ho sé. Podria/ tractar-se d'una gota de suor/ del front dels pares/ no eixugada llavors, que persistís/ despresa, sola, en aquell acte efímer/ d'amor, sense adonar-se/ que es va acabar fa molt de temps”. Hi ha un poderós vessant eròtic en l'obra de Sampere, que reivindica i canta l'atracció i el desig, el plaer, l'impuls de la vida a generar-se, a persistir. A la poesia de Sampere batega, en fi, un afany punyent d'intuir el misteri, que fuig de qualsevol candidesa. Se'ns hi mostra irònic i fins i tot desesperançat. Hi ha coratge i ambició de veritat. I una presència elegíaca més que nostàlgica del record, per exemple quan parla de la seva mare, que és el territori on la tendresa es fa més inequívoca i física dins els seus llibres. La consciència del dolor, de la sensació d'esforç inútil mouen Sampere a un to aspre, gairebé de retret. Sampere és un poeta que no s'expressa des de l'optimisme joiós, sinó des d'una vivència estremida i gens ensucrada, sense resignació, de la duresa del món, que esquerda rutines, que transgredeix i somnia i que ens trasbalsa i ens meravella amb imatges fulgurants, amb invocacions que van al centre, al cor del que som.

L'home que hi ha darrere la mirada

Però qui hi ha rere aquests versos? Sampere és el poeta del Besòs, de Badalona i Santa Coloma de Gramenet, que va triar per viure a Barcelona el xamfrà dels carrers Garcilaso de la Vega i Joan Maragall, però també és fotògraf i pintor, enamorat de Mahler i de les òperes de Wagner i, entre 1963 i 1967, autor de lletres i de música per a cançons del *Grup Estrop*. És un home que sembla que arribi del nord, d'ulls d'aigua de mar, de pell rosada i clara i un cabell argentat que havia estat ben ros. Té una veu de sorra i una mirada inquieta que duu un somriure amagat i una saviesa adolorida.

Va néixer a Barcelona el 28 de desembre del 1928 al carrer de la Igualtat (avui carrer de Cartagena), al barri del Guinardó de Barcelona, fill d'Antoni Sampere Forns i Adela Passarell Semper, dedicats a feines administratives. Màrius Sampere es refereix al seu pare Antoni com un home ferreny, tenaç i amb una forta vinculació al país, mentre parla de la seva mare Adela com una dona sensible, delicada i culta. Entre 1929 i 1941 els pares van estar separats i Màrius va viure amb la seva mare i la seva família.

La Guerra Civil va acabar amb una situació familiar relativament confortable, de manera que la formació del poeta coincideix amb una època de privacions i dificultats. Màrius Sampere es va educar primer a escoles del seu barri i després va cursar el batxillerat entre l'Institut Balmes i una acadèmia privada. Va començar, com tants altres en aquell moment, els seus primers passos literaris en castellà, durant aquesta etapa d'estudis, entre 1939 i 1940. De fet, el poeta ja havia descobert abans el món de la literatura de la mà de la seva mare i del seu avi matern a la biblioteca familiar.

L'any 1942, després de tornar a viure junts, els pares del poeta van establir-se al carrer d'Andreu Vidal a Sant Adrià de Besòs. A causa de la situació econòmica de la família es va acabar l'educació formal del poeta un cop va finalitzar el batxillerat, i l'any 1944-1945 es va posar a treballar amb un oncle seu en el món dels estudis fotogràfics i la publicitat a Badalona. Sampere mantindrà aquesta feina fins que amb la recuperació de la democràcia i de l'autogovern es va incorporar a l'equip de normalització lingüística de l'Ajuntament de

Santa Coloma de Gramenet fent-hi tasques com a assessor lingüístic i professor per impulsar-hi la recuperació del català. Va ser en aquells anys que vam coincidir per primer cop arran dels cursos de llenguatge administratiu i jurídic que jo feia a l'Escola d'Administració Pública de Catalunya. Aleshores ja el coneixia com a lector que era de la seva poesia i després vam reprendre l'amistat quan tots dos érem al Consorci per a la Normalització Lingüística o, més endavant, al jurat dels Premis Recvll de Blanes.

Al marge del món laboral, Sampere va començar la seva formació musical l'any 1953 amb estudis de solfeig, piano, harmonia i contrapunt. Aquests estudis duren el poeta a exercir, com he esmentat abans, de lletrista, músic i compositor al *Grup Estrop*. A la fi dels anys cinquanta, va iniciar-se la projecció social de la poesia de Sampere quan el jove autor va decidir-se a enviar obra inèdita a diversos premis literaris. Durant aquesta època, l'any 1958, Sampere canvia de llengua literària i inicia la seva trajectòria poètica en català.

L'any 1960 Sampere realitza un llarg viatge amb cotxe per Escòcia i Anglaterra. De retorn, l'any 1961-1962, va plasmar les seves impressions de viatge a través d'una sèrie de poemes que va ser la base del seu primer llibre en català, *Viatge amb automòbil*, no publicat. Amb el seu llibre *L'home i el límit* va guanyar el premi Carles Riba l'any 1963, que no seria publicat fins a l'any 1968, però que va significar la seva projecció com un dels poetes més rellevants entre els autors que es donaven a conèixer aleshores.

A finals dels anys seixanta Sampere es va establir professionalment a Santa Coloma de Gramenet. L'any 1969 es va casar amb Maria del Carme Tarrés, en qui ha trobat l'afecte i el suport emotiu i intel·lectual necessaris per donar una dimensió més ambiciosa a la seva obra, sobretot a partir de la mort del pare i la mare del poeta (1968 i 1973, respectivament). Aquest va ser un període singularment fèrtil des d'un punt de vista literari per a Màrius Sampere, que va participar als Jocs Florals de Marsella, Badalona, Zuric, Guadalajara, Brussel·les, Ginebra, fins a ser nomenat Mestre en Gai Saber l'any 1972. També va escriure un nou llibre: *Poemes il·lícits*, amb el qual va guanyar el premi President Macià a Amsterdam l'any 1974.

L'any 1975 Sampere va fer un pas important en la consolidació de la seva trajectòria com a poeta quan va obtenir el premi Ribas i Carreras dels Premis Recvll de Blanes amb *Poemes de baixa freqüència*. Al cap d'uns anys es va integrar en el jurat dels Premis Recvll precisament com a ponent del de poesia, una responsabilitat on va voler apostar sempre per ajudar a projectar joves autors. *Poemes de baixa freqüència* va ser publicat el 1976 i és un dels volums més extensos de Sampere, perquè aplega pràcticament la meitat de la seva producció inèdita entre 1963 i 1973.

La dècada dels vuitanta va portar dos canvis importants per a Sampere: una nova i més gratificant orientació professional, que, com hem dit, es va situar en el camp de l'impuls del coneixement i de l'ús de la llengua catalana, i una normalització de la publicació de la seva obra a partir d'un compromís estable amb un destacat editor de poesia. Sampere enceta la dècada guanyant el premi Jordi de Sant Jordi a València l'any 1982 amb el recull *Samsara*, de llunyana inspiració orientaltzant, que serà publicat el mateix any. L'any 1983 és un dels finalistes del premi Vicent Andrés Estellés a València i el seu llibre, *Qüestions menors*, crida l'atenció del poeta i editor Àlex Susanna. Dos anys més tard, el 1984, és guardonat amb el premi Miquel de Palol de Girona amb *Llibre de les inauguracions*. Arran de la publicació del llibre premiat l'any 1986 comença la llarga associació entre Sampere i l'editorial Columna, i s'acaba el dissortat pelegrinatge del poeta de premi en premi i d'editorial en editorial. A partir del 1986, amb naturalitat i regularitat, Sampere va anar publicant els successius volums que formen avui el cos central de la seva obra: *Oniris i el tret del caçador* (1987), *L'ocell que udola* (1990), *La taula i les estrelles* (1992), *La cançó de la metamorfosi* (1995) i *Demiúrgia* (1996). Però la seva col·laboració amb Columna es va estroncar quan Àlex Susanna va deixar d'ocupar-se'n. Tot seguit Màrius Sampere, deixant de banda el cas puntual de *Thanatos suite*, publicat per Carlos de Arce en una edició bilingüe a Seuba, va esdevenir, començant per l'excel·lent antologia *Si no fos en secret* (1999), a cura de D. Sam Abrams i Jaume Subirana, autor de Proa gràcies a l'aposta que en aquest sentit va assumir Isidor Cònsul. I de fet ja havia format part dels autors que integraven el CD-Rom *Dotze sentits*, publicat també a Proa l'any 1996. En aquesta editorial ha publicat, a més del recent

Ens trobarem a fora (2006), alguns dels seus llibres més guardonats: *Subllum* (2000: Premi de la Crítica “Serra d’Or”), *Les imminències* (2002: Premi Nacional de Literatura, Premi Ciutat de Barcelona i Premi de la Crítica Catalana) o *Jerarquies* (2003: Premi Laureà Mela). L’any 2005 l’Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet va crear el Premi Internacional de Poesia Màrius Sampere i ha organitzat des de llavors a l’entorn de l’acte de lliurament les anomenades Samperiades, unes festes literàries on, a més d’enfortir la vida cultural de Santa Coloma de Gramenet, s’ha promogut l’estudi i la difusió de l’obra de Sampere.

Màrius Sampere és una figura singular dins la literatura catalana, que difícilment encaixa amb cap generació. Si amb cap altra gran poeta coetani es justifica que se l’associï és amb Blai Bonet, nascut un parell d’anys abans que Sampere, tots dos units per la seva originalitat i per la seva intuïció literària prodigiosa. És cert que va llegir amb interès l’obra de Gabriel Ferrater, però també ho és que les seves trajectòries i els seus models literaris són prou distants. De fet, és molt arriscat de vincular Màrius Sampere a cap corrent literari, tot i que sol esmentar entre els autors estrangers que més l’han interessat Jacques Prévert, Salvatore Quasimodo, T. S. Eliot o Gottfried Benn.

Després d’un llarg període de postergació, Sampere ha vist com finalment es reconeixia d’una manera unànime entre els lectors, la crítica i les institucions del país (li va ser concedida la Creu de Sant Jordi l’any 1999) l’alt valor literari de la seva obra poètica. Vista en conjunt, tot i que dissortadament no hagi estat encara prou traduïda, és una de les més universals i perdurables que ha produït la literatura catalana des de la Renaixença. M’hi referia abans: descarnada, irònica, humaníssima, elegíaca, s’adreça sense contemplacions a la consciència de l’ésser humà d’avui. Ho fa amb risc i amb coratge, com ho ha de fer la gran literatura. La poesia catalana, que a l’edat mitjana havia assolit cims altíssims amb Ramon Llull, Jordi de Sant Jordi o Ausiàs March, ha lluitat des d’Aribau per reconquerir el reconeixement, el prestigi i la influència internacionals que havia arribat a tenir durant el període medieval. Verdager, Alcover, Costa i Llobera, Maragall, Riba, Carner, Foix, Espriu, Andrés i Estellés, Llompart, Miquel Àngel Riera o Villangómez són alguns dels

noms que han adquirit de la Renaixença ençà la condició de clàssics. Entre els poetes actuals, Sampere és un dels més singulars, per la força vigorosa i trasbalsadora de la seva veu, per la seva contemporaneïtat que no emula ni replica ningú, sinó que creix inquietant des de la seva pròpia mirada sobre el món, d'una tendresa visceral, d'un pessimisme còsmic. La poesia de Sampere no tan sols ens impressiona, sinó que referma la confiança en la nostra literatura, i la reivindiquen amb insistència i convicció els poetes de les generacions més recents. Celebrem-la.

Carles Duarte i Montserrat